

Henk Schoeman

Regverdiging vir 'n multigenerasiebenadering tot geweld teenoor vroue

Bowen se multigenerasiebenadering tot gesinsfunksionering word gebruik vir 'n analise van geweld teenoor vroue in saamwoon- en huweliksverhoudings. Daar word wegbeweeg van 'n liniêre analise van die slagoffer en die gewelddadige, na 'n sirkulêre benadering wat breër strek as die dinamika van die kerngesin. Die benadering bied 'n verklaring vir die multigenerasie-oordrag van geweld en is benutbaar in die analise en beskrywing van die betrokkenes se emosionele, kognitiewe en gedragsaspekte. 'n Verduideliking word verskaf van bydraende faktore tot disfunksionering by sommige kinders in geweldgekenmerkte gesinne en waarom alle kinders uit sodanige gesinne nie gewelddadige gedrag in hulle volwasse verhoudings herhaal nie.

Justifying a multigenerational approach to violence against women

Bowen's multigenerational approach to family functioning is applied in an analysis of violence against women in cohabiting and marital relationships. It moves away from linear analysis of the victim and the perpetrator to a circular approach reaching beyond the dynamics of the nuclear family. This approach offers an explanation of the multigenerational transfer of violence and is appropriate to the analysis and description of the emotional, cognitive and behavioural aspects of those involved. It also elucidates contributing factors to dysfunctionalities in some children from violent families and clarifies why only certain children from such families perpetuate violent behaviour in their adult relationships.

Dr H P Schoeman, Dept Maatskaplike Werk, Universiteit van die Vrystaat, Posbus 339, Bloemfontein 9300; E-pos: schoembp.hum@mail.uovs.ac.za

Alhoewel geen amptelike Suid-Afrikaanse statistiek beskikbaar is oor die voorkoms van geweld teenoor vroue in saamwoon- en huweliksverhoudings nie (Wood *et al* 1996: 11-2), is die skatting van Angless & Shefer (1995: 305) dat een uit drie Suid-Afrikaanse vroue slagoffers is van sodanige geweld.¹ In die *Beijing Conference Report* (1994: 44) word beweer dat die frekwensie van sodanige geweld plaaslik aan die toeneem is, terwyl die intensiteit van die verskynsel deur Shaik & Park (1997: 6) statisties beklemtoon word as een vrou elke ses dae in Suid-Afrika vermoor word deur haar manlike verhoudingsmaat. Die maatskaplike werker bemoeid met menseverhoudings en die bevordering van lewenskwaliteit, is in een van die professies wat aan hierdie verskynsel moet aandag skenk. Ter nakoming van hierdie verantwoordelikheid, beklemtoon die *Witskrif vir Maatskaplike Welsyn* (1997: 12) die noodsaaklikheid dat maatskaplikewerkbeleid en -programme saamgestel word wat geslags sensitief is en aandag skenk aan die spesifieke behoeftes en probleme van vroue. Hier word derhalwe gefokus op geweld teenoor vroue, aangesien vroue juis een van die kwesbare teikengroepe is waaraan spesifiek in kontemporêre maatskaplike werk aandag geskenk moet word.

'n Analise van literatuur oor gesinsgeweld (onder meer Carlson 1984: 575; Kalmuss 1984: 11; Margolin *et al* 1988: 97; Flynn 1990: 196) bring aan die lig dat die hoë frekwensie, diversiteit en intensiteit van interaksie binne die konteks van private en intieme verhoudings, die funksies van die gesin en verskille tussen gesinslede daartoe bydra dat die gesin 'n konteks is waarbinne konflik wat kan aanleiding gee tot geweld, kan voorkom. Wat betref die funksionering van geweldgekenmerkte gesinne, is bevind dat gesinsgeweld multigeneratief oorgedra word en dat 'n kringloop van geweld wat aanleiding gee tot verdere geweld, in gesinne bestaan (McInnis-Dittrich 1996: 418; Carlson 1997: 81). Kinders wat slagoffers is van geweld deur hulle ouers is geneig om as volwassenes óf geweldenaars, óf die slagoffers van geweld te wees (Bennett 1995: 765; Henning *et al* 1996:

1 Finansiële ondersteuning van die National Research Foundation (Suid-Afrika) ten opsigte van die navorsing waarna verwys word in die artikel word hiermee erken. Menings uitgedruk en gevolgtrekkings waartoe geraak word, is dié van die outeur en kan nie noodwendig toegeskryf word aan die National Research Foundation nie.

Schoeman/Multigeneratiewe benadering tot geweld teenoor vroue

36-46). Volwasse geweldenaars mishandel meesal nie net hulle verhoudingsmaats nie, maar ook die kinders (Kalmuss 1984: 11; Henning *et al* 1996: 46). Hierdie kinders sal dan waarskynlik wanneer hulle as volwassenes in verhoudings betrokke raak, geneig wees om geweldgekenmerkte verhoudings te hê, waar geweldpleging nie alleen plaasvind tussen die betrokke en sy verhoudingsmaat nie, maar ook ten opsigte van hulle kinders.

Die mees prominente poging om hierdie oordrag te verklaar, is die benutting van die leerteoretiese benadering op grond waarvan gewelddadige gedrag en patologiese geslagsrolgedrag beskou word as aangeleer deur waarneming, nabootsing, positiewe versterking en kondisionering (Boulette & Andersen 1985: 114; Myers 1995: 495). Ten spyte hiervan wys sowel Kalmuss (1984: 11) as O'Keefe (1994: 404) daarop dat nie alle volwassenes wat as kinders mishandel is, hulle eie kinders mishandel nie, dat alle kinders wat grootword in gesinne waar geweldpleging teenoor die moeder plaasvind nie gedragsprobleme openbaar nie en dat almal nie as volwassenes betrokke raak in geweldgekenmerkte verhoudings nie. Tereg beweer Jouriles & Norwood (1995: 69-70) dat

patterns of aggression within such families cannot be captured by simple linear models, making it imperative for researchers to consider more complex relationships if patterns of family violence are to be understood.²

In teenstelling met die liniêre beskouing dat die gesin-van-oorsprong die lokus is waar kinders gewelddadige gedrag aanleer (Straus *et al* 1981: 101; Carlson 1984: 573-4; Kalmuss 1984: 11-2), bied Bowen se teorie 'n sirkulêre verklaring vir multigeneratiewe oordrag van interaksiepatrone, soos byvoorbeeld gewelddadige gedrag teenoor 'n vroulike verhoudingsmaat (Jones 1980: 51; Singleton 1983: 87; Papero 1991: 58). Die fokus is dus nie lineêr op wie betrokke is in die gesin nie, maar sirkulêr op wat elke gesinslid se reaksie is en op hoe die gebeurtenisse plaasvind. Bowen se teorie word hier aangebied as 'n benutbare sirkulêre benadering tot geweld teenoor vroue in saamwoon- en huweliksverhoudings en enkele implikasies daarvan vir maatskaplikewerkdienslewering ten opsigte van die verskynsel word uitgespel.

2 Vgl ook Ammerman & Hersen 1990: 6 en Viano 1992: 10 in hierdie verband.

1. Konseptualisering

Die term “geweld” word na aanleiding van Straus (1991: 135) en Van der Hoven (1992: 78) gebruik om te verwys na enige gedragsvorm (insluitend waarneembare gedrag, maar ook subtile sinspelings of manipulerende nuanses) wat daarop gemik is, of wat die potensiaal het om vir ’n ander persoon fisiese en/of emosionele leed (insluitend fisiese beserings, maar ook emosionele resultate soos byvoorbeeld vrees of skuldgevoelens) te berokken.

Na aanleiding van die Wet op Gesinsgeweld (Wet 116 van 1998) word die term saamwoon- en huweliksverhouding gebruik om te verwys na die verbintenis tussen ’n man en ’n vrou wat met mekaar volgens enige regstelsel of gebruik getroud is of was en ook ’n man en ’n vrou wat gewoonlik as man en vrou saamwoon of saamgewoon het, hoewel hulle nie met mekaar getroud is of was nie.

2. Toepassing van Bowen se multigenerasiebenadering op die verskynsel

In Bowen se teorie word die standpunt gehuldig dat individuele patologie ’n simptoom is van gesinsdisfunksionering (Jones 1980: 41). Die klem word geplaas op die sogenaamde emosionele sisteem van die gesin wat siek is. In sy verduideliking van die emosionele sisteem, skryf Bowen (1971: 170) dat dit verwys na

something that is in contact with cellular and somatic processes, and a feeling system as a bridge that is in contact with parts of the emotional system on one side and with the intellectual system on the other.

Hiervolgens verwys die emosionele sisteem dus na ’n aspek van ’n lewende sisteem wat in kontak is met sowel ’n persoon se fisiese toestand as emosionele belewing. Die aard daarvan is derhalwe gevoelsmatig en dien as ’n verbinding tussen die emosionele en kognitiewe subsysteme van ’n lewende sisteem. Vier jaar later beweer Bowen (1975: 380) in hierdie verband: “In broad terms, the emotional system governs the ‘dance of life’ in all living things.” Tereg wys Papero (1991: 51) daarop dat die emosionele sisteem ’n lewende wese se vermoë om geleenthede te benut en aan te pas by sy omgewing, beheer. Hierteenoor verwys ’n siek emosionele sisteem waarskynlik na die

Schoeman/Multigeneratiewe benadering tot geweld teenoor vroue

onvermoë van 'n lewende sisteem om 'n dinamiese ewilbrium te handhaaf ten opsigte van veranderinge in die suprasisteem. Die klem is op sirkulêre kousaliteit deurdat gesinsverhoudings en -interaksie beskou word as aanvullend, geordend volgens 'n bepaalde patroon en herhalend van aard. Gesinsverhoudinge word dus nie beskou as die resultaat van liniêre oorsaak-gevolgprosesse nie, maar van sirkulariteit.

Bowen plaas dus die fokus tydens ontleding en behandeling van probleemgedrag op die emosionele sisteem (die gesinsprosesse en -verhoudings) van die gesin, op grond daarvan dat patologie beskou word as 'n uitdrukking van die gesin se siek emosionele sisteem. Hierdie emosionele sisteem is die resultaat van gesinsverhoudings en -interaksie, wat so rigied van aard is dat nie op 'n dinamiese wyse aangepas kan word by die suprasisteem van die gesin nie. In 'n gesin waar die man gewelddadig optree teenoor sy vroulike verhoudingsmaat, word nie die man of die vrou dus as patologies beskou vanuit hierdie benadering nie, maar word die gesinsproblematiek toegeskryf aan die onvermoë van die gesin se emosionele sisteem om aan te pas by veranderinge in die suprasisteem. 'n Ontleding van gewelddadige gedrag in die gesin moet derhalwe fokus op wat in die gesin gebeur, hoedat dit gebeur en onder watter omstandighede (wanneer) die gewelddadige gedrag voorkom. Vir die doeleindes van so 'n ontleding, het Bowen agt verbandhoudende konsepte identifiseer wat vervolgens uiteengesit word. Die konsep word telkens verduidelik, waarna dit van toepassing gemaak word op gesinne waar gewelddadige gedrag deur die man ten opsigte van sy vroulike verhoudingsmaat voorkom.

2.1 Selfdifferensiasie

Selfdifferensiasie is die sentrale konsep in Bowen se teorie. 'n Literatuuroorsig³ bring aan die lig dat selfdifferensiasie verwys na die mate waarin 'n persoon daartoe in staat is om

- objektiewe en verantwoordelike besluite te neem op grond van sy kognitiewe reaksie ten opsigte van emosionele aangeleenthede in sy omgewing;
- tussen emosionele en kognitiewe reaktiwiteit te onderskei en

3 Vgl Hall 1981: 36; Singleton 1983: 81; Kerr & Bowen 1988: 94; Papero 1991: 52.

- hoewel die persoon steeds deel van sy gesin bly, sigself te beskou as 'n unieke individu, ter onderskeiding van die gesin waarvan hy⁴ deel uitmaak.

Hierteenoor word fusie aangedui as die kinderagtige deel van menswees en die emosionele onvolwassenheid wat daarmee gepaard gaan. Veral twee aspekte van onvolwassenheid word deur Singleton (1983: 81) onderskei, te wete

- fusie van gevoel en denke, waar objektiewe denke oorheers word deur emosionaliteit en aanleiding gee tot rasionalisering of intellektualisering om die onvolwasse gedrag te regverdig en
- die afwesigheid van grense of die gebrek aan individualiteit tussen twee of meer mense.

Selfdifferensiasie en fusie word dus as't ware beskou as twee pole op 'n kontinuum van kognitiewe en emosionele reaktiwiteit.

'n Persoon se basiese selfdifferensiasievlak ontwikkel relatief vroeg in sy lewe, maar kan deur middel van gedissiplineerde pogings gewysig word. Juis die wysiging van 'n persoon se selfdifferensiasievlak word deur Papero (1991: 53) aangedui as die basis van terapie na aanleiding van Bowen se benadering:

The basic level of differentiation is solid and not negotiable in the relationship system. In contrast, the functional level of differentiation changes in response to relationship variables [...] With effort, one can always influence one's functional level of differentiation.

Die outeur is van mening dat gesinsterapie poog om die betrokkenes se funksionele selfdifferensiasievlak sodanig te beïnvloed dat

- objektiewe en verantwoordelike besluite geneem word op grond van kognitiewe reaksie ten opsigte van emosionele aangeleenthede in die suprasistiem;
- tussen emosionele en kognitiewe reaktiwiteit onderskei word en
- die betrokke daartoe in staat gestel word om, alhoewel hy deel van sy gesin bly, sigself te sien as 'n unieke individu, ter onderskeiding van die gesin waarvan hy deel uitmaak.

4 Die manlike vorm "hy", "hom" en "sy" word gebruik om leesbaarheid te vergemaklik. Dit impliseer nie dat die verwysings nie ook op vroue van toepassing gemaak kan word nie.

Schoeman/Multigeneratiewe benadering tot geweld teenoor vroue

Met ander woorde daar word tydens gesinsterapie gestreef na 'n verhoogde mate van selfdifferensiasie, terwyl tegelykertyd gepoog word om fusie te verminder.

Die teenwoordigheid van 'n vae grens tussen twee persone wat kenmerk word deur té veel nabyheid en reaktiwiteit, kan die betrokkenes 'n punt laat bereik waar hulle nie sonder mekaar kan funksioneer nie en selfs begin bewus raak van mekaar se gedagtes en drome. Hierdie toestand word deur Papero (1991: 54) beskryf as simbiose. 'n Konsep wat nou verweef is met simbiose is angs. Dié begrip word omskryf as 'n persepsie van 'n werklike of vermeende bedreiging, wat 'n kritiese veranderlike is in die beïnvloeding van mense se emosionele nabyheid en afstand (Papero 1991: 54). Angs lei tot 'n behoefte aan groter emosionele nabyheid. Waar simbiose teenwoordig is, word emosioneel-reaktief gereageer op angs, wat aanleiding gee tot selfs groter emosionele nabyheid. 'n Selfgedifferensieerde persoon daarenteen, sal oor die vermoë beskik om 'n balans te handhaaf tussen die behoefte aan emosionele nabyheid en outonomie. Selfdifferensiasie beteken dus nie 'n ontkenning van die voordele van emosionele nabyheid nie, maar eerder 'n begrip vir die voordele verbonde aan sowel nabyheid as outonomie (Papero 1991: 54).

Wanneer 'n selfgedifferensieerde persoon dus angs beleef, sal kognitief ten opsigte daarvan gereageer word, met die resultaat dat groter outonomie gehandhaaf word ten opsigte van kognitiewe en emosionele sisteme. Hierteenoor sal 'n persoon met 'n lae selfdifferensiasievlak (waar fusie dus hoog is) emosioneel reaktief reageer in 'n angssituasie. In 'n simbiotiese verhouding sal angs tot groter emosionele nabyheid lei, met die resultaat dat outonomie beswaarlik tussen emosionele en kognitiewe sisteme gehandhaaf kan word. Bowen onderskei na aanleiding van Jones (1980: 45-6) tussen drie veranderlikes wat selfdifferensiasie beïnvloed.

2.1.1 Fusie in gesinne

Wanneer die gesin se angsvlak styg, word fusie sodanig verhoog dat gesinslede bewus mag word van mekaar se gevoelens, fantasieë en drome. In gesinne waar die lede 'n hoër selfdifferensiasievlak het, sal die betrokkenes nie emosioneel ineengestremgeld raak nie, hoewel sensitiwiteit ten opsigte van mekaar teenwoordig sal wees (Jones 1980: 45).

Hoe laer die selfdifferensiasievlak van die betrokkenes dus is, hoe hoër sal hulle mate van ineengestremeldheid (fusie) wees, terwyl 'n hoër selfdifferensiasievlak aanleiding gee tot minder emosionele ineengestremeldheid.

2.1.2 Fusie tussen emosionele en intellektuele funksionering

Lae selfdifferensiasie gee daartoe aanleiding dat die individu se emosionele en intellektuele vlakke so ineengestremeld raak dat sy lewe gedomineer word deur 'n outomatiese emosionele sisteem. Intellek en kognisie word oorweldig deur die emosionele sisteem en die lewensloop word gekenmerk deur denke en gedrag gebaseer op wat reg voel, eerder as op grond van kennis en feite van die situasie. Sodanige persone "are rendered inflexible and are emotionally dependent on those around them" en alhoewel hulle goed kan funksioneer in onpersoonlike areas van hulle lewens, "on personal subjects [their] functioning is controlled by [...] emotions" (Jones 1980: 45). Hierteenoor is persone met 'n hoër differensiasievlak geneig om relatiewe outonomie te handhaaf in tydperke van stres, wat lei tot buigsaamheid te midde van die emosionaliteit in die konteks. Aangesien die betrokkenes se intellek genoegsaam outonoom is vir logiese beredenering word sy besluitneming gebaseer op denke, eerder as op emosie (Jones 1980: 45-6).

Hoe hoër 'n persoon se selfdifferensiasievlak dus is, hoe meer sal hy geneig wees tot kognitiewe reaktiwiteit ten opsigte van angs. Wanneer die selfdifferensiasievlak laag is en die fusie dus hoog is, sal emosioneel-reaktief gedink en opgetree word. Hierdie denke en reaksies sal nie gebaseer wees op die feite nie, maar op gevoel.

2.1.3 Volwassenheidsvlak van individue

Hier word twee vlakke onderskei, te wete die outonome en die pseudoself. Die outonome self verwys volgens Jones (1980: 46) na daardie persoonlikheidsdeel wat saamgestel is uit duidelik-gedefinieerde, weldeurdagte en kongruente standpunte, opinies, oortuigings en lewensbeginsels wat die resultaat is van intellektuele beredenering. Die mening van Kerr & Bowen (1988: 105) is dat standpunte in die outonome self alleen deur die betrokkenes self verander kan word en nooit deur eksterne beïnvloeding nie. Anders gestel, verwys die outo-

Schoeman/Multigeneratiewe benadering tot geweld teenoor vroue
nome self dus na die basiese selfdifferensiasievlak wat vroeg in die
lewe vasgelê word.

Die pseudoself daarenteen, verwys volgens Jones (1980: 46) na 'n
verskeidenheid beginsels, standpunte en filosofieë wat soms inkongruent
is met mekaar, wat ontwikkel uit emosionele druk en gewysig
word na gelang die eksterne omstandighede verander. Die pseudoself
is dus 'n verwysing na die funksionele selfdifferensiasievlak wat deur
middel van doelgerigte pogings beïnvloed en gewysig kan word.

Die mening van Kerr & Bowen (1988: 104) is dat die pseudoself
'n kompas kan wees vir effektiewe funksionering in die meeste werk-
en sosiale situasies, maar dat tekortkominge daarvan aan die lig kom
in emosioneelbelaaide situasies. Wanneer twee persone trou, word die
pseudoself van elke betrokke in die verhouding opgeneem. Alhoewel
die pseudoself vatbaar is vir verandering en eksterne beïnvloeding,
is dit mees beïnvloedbaar in die konteks van 'n emosioneel-intense
verhouding. Daarom het huweliksmaats dikwels probleme om mekaar
toe te laat om te wees wie en wat hulle werklik is. Elkeen reageer op
grond van die waardes en houdings van die ander eglid en probeer
om hierdie aspekte te vorm en te hervorm in ooreenstemming met
eie houdings en waardes. As een persoon sodoende die opperhand
verkry, word sy waardes, norme en houdings dominant in die ver-
houding, met die resultaat dat hy mag en selfvertroue kry ten opsigte
van wat hy dink en voel. Intussen verloor die ander eglid vertroue
in sy waardes, norme en houdings, met die resultaat dat een van hulle
die sterk self word (in werklikheid 'n pseudoself) en die ander een die
swak self. Die outonome self daarenteen,

[...] is not negotiable in any relationship system and so little 'bor-
rowing' and 'trading' of 'self' occurs in well differentiated relation-
ships (Kerr & Bowen 1988: 104).

Die outonome self figureer dus prominent by persone met hoë self-
differensiasie, terwyl die pseudoself meer prominent figureer by per-
sone met 'n laer selfdifferensiasievlak.

Wanneer die konsepte selfdifferensiasie, fusie en angs in verband
gebring word met 'n gesin waar gewelddadige gedrag deur die man
teenoor sy vroulike verhoudingsmaat voorkom, blyk uit die bespreking
dat

Acta Academica Supplementum 2004(1)

- die betrokkenes laag selfgedifferensieerd sal wees;
- die fusie in die verhouding hoog sal wees;
- emosioneel-reaktief ten opsigte van spanningsvolle situasies gereageer sal word;
- die betrokkenes hulleself sal uitdruk in die vorm van 'n pseudo-self en
- verdedigingsmeganismes gebruik sal word om sowel kognitiewe as gedragsprosesse te regverdig.

'n Literatuuroorsig⁵ ten opsigte van vrouemishandeling deur 'n manlike verhoudingsmaat bring die volgende aspekte aan die lig wat in verband gebring kan word met die volgende veralgemenings:

- Lae selfdifferensiasievlakke by manlike geweldenaars, aangesien emosioneel-reaktief opgetree word ten opsigte van die vroulike slagoffer deur reputasieverdediging, onderdrukking, eksploitering en die benutting van geweld vir emosionele ontlading; te huil, pleit en smee en deur te dreig met wraak; liggeraaktheid, dominerend en moorddreigement; agterdog, maar ook vrees dat hy haar sal verloor; verdedigingsmeganismes soos projeksie, ontkenning en kompensasie; haar as 'n bedreiging te beleef, terwyl terselfdertyd afhanklikheid van haar ervaar word; isolasie van sigself en die verwagting dat sy dieselfde moet doen; rigiede verwagtinge; doelbewuste manipulerend en misleiding; jaloesie en gedragskontrolierend, lae frustrasietoleransie en probleme met impulsbeheer; spanningshantering deur aanranding en woedeuitbarstings; verbale vernedering; die benutting van geweld vir mags- en beheervertoon en deur die vernietiging van eiendom tydens woedeuitbarstings.
- Lae selfdifferensiasievlakke by vroulike slagoffers van geweld, aangesien emosioneel-reaktief opgetree word deur ontkenning en rasionalisering as verdedigingsmeganismes te benut; skuldge-

5 Vgl Toch 1969: 135; Boulette & Andersen 1985: 113, Maiuro *et al* 1988: 17-8; Andrews & Brewin 1990: 195; Davidovich 1990: 31; Flynn 1990: 195; Hoff 1990: 47; Angless 1992: 53; Edleson & Tolman 1992: 67; Van der Hoven 1992: 78; Jansen 1993: 201-2, 205; Sommers & Baskin 1993: 151; Tedeschi & Nesler 1993: 24-5; Aguilar & Nightingale 1994: 36-7; Fedler 1995: 250; Cantos *et al* 1994: 114; Johnson 1995: 288; Wolhuter 1996: 152; Carlson 1997: 80.

Schoeman/Multigeneratiewe benadering tot geweld teenoor vroue

voelens en aangeleerde hulpeloosheid te openbaar; te reageer met reaktiewe geweld; selfblaam vir die geweldpleging; selfmoordneigings, ander vorme van selfbesering en selfs moorddadige gedrag; skeptisisme, woede en haat te openbaar; 'n onvermoë om besluite te neem; afhanklikheid van die man, sosiale onttrekking en isolering.

- Die teenwoordigheid van fusie in die verhouding op grond van wedersydse afhanklikheid en weens die voortdurende teenwoordigheid van spanning tussen die verhoudingsmaats.

Die konsep selfdifferensiasie vanuit Bowen se teorie kan dus op die betrokkenes in 'n geweldgekenmerkte saamwoon- of huweliksverhouding van toepassing gemaak word. Lae selfdifferensiasievlakke, hoë fusie, gepaardgaande met voortdurende spanning in die verhouding, emosionele reaktiwiteit en die benutting van verdedigingsmeganismes ten einde gedrag te regverdig, is aangedui as tipiese kenmerke van sodanige verhoudings.

2.2 Triangulasie

Volgens Bowen is die basis van enige emosionele sisteem, insluitend gesinsisteme, 'n emosionele samestelling bestaande uit drie persone (Jones 1980: 47-8). Die eienskappe van driehoek word deur Hall (1981: 61) beskryf as "reflexive, as they indicate relatively predictable emotional interdependencies and patterns of interaction in families." Gevolglik bied Bowen se triangulasiekonsep 'n verwysingsraamwerk vir die waarneming van funksionele patrone in gesinne se emosionele sisteme.

Hoe laer gedifferensieerd 'n persoon is, hoe meer is sy lewensbesluite geanker in sensitiwiteit en reaksies ten opsigte van sy betekenisvolle ander. Die resultaat is dat hy in 'n simbiotiese verhouding betrokke raak, wat daartoe aanleiding gee dat die twee persone as 'n eenheid ('n diaad) funksioneer. Die belewenis van angs kan daartoe aanleiding gee dat die derde persoon by die verhouding ingedriehoek word. As triangulasie binne die gesin nie meer effektief is nie, kan lede van die uitgebreide gesin, vriende en selfs dienslewerende persone ingedriehoek word. Wanneer die angsvlak in die gesin vermindert, kan dit gebeur dat die betrokkenes buite die gesin nog met

mekaar in konflik is oor die betrokke gesin, terwyl die verlaagde angsvlak in die gesin tot groter harmonie aanleiding gee. Nie net persone nie, maar ook dinge (“things”) soos byvoorbeeld stokperdjies, alkoholiese drank, werk en die televisie kan by triangulasie betrek word. Sodra die ang opklaar, bestaan die emosionele driehoek uit twee persone wat gemaklik saam is en ’n derde, minder gemaklike buitestaander (Papero 1991: 54). Triangulasie is dus ’n emosioneel-reaktiewe, disfunksionele angshanteringswyse aangesien stabiliteit verkry word deur diversiteit (die diaad verander in ’n driehoek), eerder as deur probleemoplossing.

Uit hierdie proses kan afgelei word dat dit noodsaaklik is dat ’n professionele dienslewerende persoon selfgedifferensieerd moet wees. ’n Gebrek aan selfdifferensiasie sou daartoe kon aanleiding gee dat die betrokke deur triangulasie in die gesin se emosionele sisteem opgeneem kan word. Emosionele reaktiwiteit van ’n ongedifferensieerde diensleweraar sou probleemoplossing deur middel van diversifisering (triangulasie) kon in stand hou, terwyl ’n selfgedifferensieerde persoon kognitief-reaktief ten opsigte van die gesinsfunksionering sou reageer deur te streef na ’n objektiewe hantering van die gesin se emosionele sisteem.

In ’n geweldgekenmerkte saamwoon- of huweliksverhouding sou die betrokkenes dus die spanning in hulle verhouding kon hanteer deur middel van triangulasie, deur ’n derde persoon (moontlik ’n kind, ’n familielid of ’n professionele persoon) of ding by die konflik te betrek. Die spanning in die verhouding word hanteer deur diversifisering, eerder as deur probleemoplossing. In die literatuur ten opsigte van geweldgekenmerkte saamwoon- en huweliksverhoudings word etlike aanduidings van triangulasie aangetref:

- Sommige maatskaplike werkers se reaksie wanneer om hulp aangeklop word deur die mishandelde vrou word deur Costantino (1981: 456) beskryf as “... overwhelming feelings of responsibility for the client’s safety [which] may hinder a worker’s attempts to deliver effective service.” So ’n maatskaplike werker word waarskynlik weens sy eie lae selfdifferensiasievlak by die huweliksconflik betrek, waarop die betrokke in so ’n mate emosioneel reageer, dat maatskaplikewerkehulpverlening nadelig daardeur beïnvloed word.

Schoeman/Multigeneratiewe benadering tot geweld teenoor vroue

- 'n Reaksie van die polisie diens wat deur Carlson (1984: 577) aangedui word wanneer hulp deur die mishandelde vrou ingeroep word, is dat polisiebeamptes die geweldenaar se kant kies teen die vrou. Die polisiebeampte raak derhalwe nie op 'n objektiewe wyse betrokke by die konflik nie, maar op 'n emosioneel-reaktiewe wyse. In Suid-Afrika het Van der Hoven (1989: 56) se studie soortgelyke resultate opgelewer, naamlik dat “[t]he police preferred to believe the stories the batterers told them rather than accept the victim’s account of the incident.”
- 'n Verwysing dat 'n kind ingedriehoek word in die konflik tussen die verhoudingsmaats word in Kalmuss (1984: 17) beskryf, naamlik dat die vader nie net die moeder nie, maar ook die kind wat die moeder probeer beskerm, fisies aanrand.
- Ook Boulette & Andersen (1985: 113) verwys daarna dat die manlike verhoudingsmaat in 'n stadium die mishandelde vrou dreig dat hy haar medepligtiges leed sal aandoen. Meer spesifiek word verwys na dreigemente teenoor die vrou se familie, vriende en selfs haar terapeut. Hier is waarskynlik 'n aanduiding daarvan dat die vrou een of meer van die betrokkenes ingedriehoek het by hulle verhoudingskonflik, wat daartoe aanleiding gee dat die man hierdie persone leed wil aandoen.

Eie kliniese ervaring is dat manlike geweldenaars dikwels betrokke is in buite-egtelike verhoudings, wat vanuit hierdie paradigma beskou sou kon word as 'n manifestasie van triangulasie. Voorts word in die praktyk waargeneem dat vroulike slagoffers dikwels van die een dienslewerende instansie en professionele persoon na die ander gaan en hulp soek vir hulle situasies. Sodanige vroue se lewens word as't ware gerig deur die teenwoordigheid van geweld in hulle verhoudings, deurdat pogings om die situasie te hanteer, hulle denke, gedrag en emosies in so 'n mate oorheers dat betrokkenheid by ander aktiwiteite daardeur verhinder word. In sodanige gevalle blyk dit dat geweld die ding is wat deur dié vroue ingedriehoek word.

Tydens terapeutiese intervensies vanuit hierdie paradigma word derhalwe onder andere gestreef om die betrokkenes daartoe in staat te stel om sigself te ontdriehoek. Hierdie konsep word deur Kerr & Bowen (1988: 149) beskryf as een van die mees fundamentele terapeutiese doelstellings en behels dat die betrokkenes gelei word “...

[to recognise] the subtle as well as more obvious ways in which one is triangled by others and in which one attempts to triangle others.” Deur middel van ontdriehoeking word derhalwe gestreef om bestaande driehoeke te elimineer, terwyl die proses van triangulasie ook daardeur gestuit en vervang word deur meer funksionele streshanteringwyses.

2.3 Emosionele prosesse in die kerngesin

Hierdie konsep verwys na emosionele funksioneringspatrone binne 'n enkele gesinsgenerasie. Sekere basiese patrone tussen 'n vader, moeder en kinders is replikas van patrone in vorige gesinsgenerasies en sal herhaal word in toekomstige generasies. Die oorsprong van 'n kerngesin is meesal geleë in die samekoms van twee persone met soortgelyke basiese selfdifferensiasievlakke. Hoe laer hulle selfdifferensiasievlakke, hoe groter is die moontlikheid dat hulle in die toekoms verhoudingsprobleme kan ontwikkel (Jones 1980: 49).

Twee persone met lae selfdifferensiasievlakke sal waarskynlik voortdurend 'n mate van angs in hulle verhouding ervaar. Gevolglik word deurentyd in die verhouding gesoek na groter nabyheid wanneer die angsvlak toeneem, terwyl gestreef word na emosionele afstand wanneer die angsvlak verminder. Hoe groter die fusie, hoe meer meganismes word aangewend om die ongemak en angs wat daarmee gepaard gaan, te hanteer (Papero 1991: 55). Hierdie meganismes word vervolgens na aanleiding van Jones (1980: 49-50), Hall (1981: 72), Singleton (1983: 85), Kerr & Bowen (1988: 185) en Papero (1991: 55-7) bespreek.

2.3.1 Emosionele afstand en huwelikskonflik

Mense reageer dikwels op oormatige emosionele nabyheid deur afstand daar te stel of deur onttrekking. Die emosionele afstand kan werklik wees, of kan die resultaat wees van 'n reeks meganismes wat aangewend word om interne afstand daar te stel. Werklike afstand verwys byvoorbeeld daarna dat 'n eglied 'n werk bekom wat hom vir lang periodes van die huis af weghou of wat uiters lang werksure vereis. Chroniese geïrriteerdheid of betrokkenheid by 'n aktiwiteit waartoe niemand anders toegang kan verkry nie, is voorbeelde van wyses om interne afstand te bewerkstellig. Op direkte of indirekte

Schoeman/Multigeneratiewe benadering tot geweld teenoor vroue

wyses en meesal onbewustelik, posisioneer die egliede sigself dus ten opsigte van mekaar op so 'n wyse dat emosionele afstand verkry en gehandhaaf kan word gedurende tydperke van lae angs. Pogings om die afstand te verminder, lei dikwels tot groter afstand (Papero 1991: 55). Eie kliniese ervaring van wyses waarop interne afstand bewerkstellig word, is byvoorbeeld deur voor die televisiestel aan die slaap te raak en sodoende nie 'n bed met die eglied te deel nie, ure-lank deur die Internet met persone buite die verhouding te kommunikeer en oormatige betrokkenheid by 'n bewonderingswaardige aktiwiteit, soos byvoorbeeld 'n Bybelstudiegroep of vrywillige dienslewering by 'n welsynsinstansie.

Daar word akkoord gegaan met Bowen (1978: 378) wat huwelikskonflik as 'n emosionele proses tussen egliede aan die hand van 'n siklus verduidelik:

The relationship cycles through periods of intense closeness, conflict that provides a period of emotional distance and making up, which starts another period of intense closeness.

Egliede wat in konflik met mekaar is, beleef dus hoë emosionele reaktiwiteit, wat aanleiding gee tot emosionele afstand (Singleton 1983: 85). Dikwels word professionele diensleweraars gevra vir hulp met konflikhantering, wat daartoe kan lei dat 'n diensleweraar by die verhoudingsdiaad ingedriehoek word. As 'n resultaat van die emosionele verligting wat deur triangulasie teweeggebring word, volg 'n tydperk van intense nabyheid (Papero 1991: 56).

'n Balans tussen emosionele nabyheid en afstand word dus deur huwelikskonflik bewerkstellig. Tydens fases van min angs is nabyheid nie funksioneel nie en konflik kan dan benut word om afstand daar te stel. Gedurende konflik is die betrokkenes emosioneel reaktief, wat kan aanleiding gee tot triangulasie en groter emosionele afstand. Wanneer die angsvlak daal, volg 'n gemaklike fase van emosionele warmte en nabyheid, wat uiteindelik aanleiding gee tot té veel fusie en die hantering daarvan deur konflik. Konflik is dus funksioneel deurdat dit benut word nie alleen om emosionele afstand te bewerkstellig nie, maar ook as 'n meganisme om emosionele nabyheid te verhoog.

Die mees pertinente aanduiding van tydperke van intense emosionele nabyheid wat opgevolg word deur afstand word in geweldgekenmerkte verhoudings geïdentifiseer wanneer 'n geweldsiklus bestudeer word. Deschner (1984: 60), Edleson & Tolman (1992: 67) en Wolhuter (1996: 152) dui aan dat die gewelddadige insident gevolg word deur 'n fase van intense nabyheid. Na afloop van die emosionele nabyheid volg 'n fase waartydens angs in die verhouding opbou, opgevolg deur geweldpleging en emosionele nabyheid na afloop daarvan.

Die funksie van die geweld is dus om 'n balans te handhaaf tussen nabyheid en afstand in die geweldgekenmerkte verhouding, in ooreenstemming met die mate van angs wat teenwoordig is. Angs bereik waarskynlik 'n hoogtepunt direk na afloop van die geweld, wat aanleiding gee tot 'n groter behoefte aan emosionele nabyheid. Die nabyheid gee dan daartoe aanleiding dat die angsvlak in die verhouding begin styg, totdat geweld benut word om afstand daar te stel.

2.3.2 Disfunksionering in 'n eglid

Volgens Kerr & Bowen (1988: 170-2) trou mense met mekaar vir wedersydse aanvulling en komplementariteit. 'n Domineerder sou byvoorbeeld met 'n onderdanige persoon kon trou, sodat aan sy behoefte om te domineer vervulling gegee kan word, terwyl aan die onderdanige persoon se behoefte aan eksterne beheer en kontrole voldoen word. Hoe laer hulle selfdifferensiasievlakke, hoe meer sal hulle daartoe geneig wees op mekaar staat te maak "to complete them in this way" (Kerr & Bowen 1988: 172).

Egliede moet dikwels toegee aan mekaar vir konflikvermyding, behoeftebevrediging en angsverligting. Indien die egliede oor lae selfdifferensiasievlakke beskik, sou 'n patroon van eis en toegee in die verhouding vasgelê kan word, met die resultaat dat 'n oorfunksionerende (die eglid wat nie toegee nie) en onderfunksionerende eglid (die persoon wat meesal toegee ter wille van vrede) aangetref word. Die oorfunksionerende eglid begin om as't ware vir die onderfunksioneerder te funksioneer. Tereg beskryf Bowen (1978: 19) hierdie proses soos volg:

One denies the immaturity and functions with a facade of adequacy.
The other accentuates the immaturity and functions with a facade
of inadequacy. Neither can function in the mid-ground between
overadequacy and inadequacy.

Schoeman/Multigeneratiewe benadering tot geweld teenoor vroue

Onder omstandighede van chroniese angs kan die onderfunksionerende individu 'n fisiese, emosionele of maatskaplike patologie ontwikkel. Indien hierdie patroon saam met huwelikskonflik voorkom, kan die onderfunksionerende eglid, wat meer ongemak beleef, kla oor die ander eglid se dominerende en gebrek aan inagneming van sy behoeftes. Die oorfunksionerende eglid is gemaklik met die verhouding totdat die ander eglid se onbevoegdheid en klagtes op sy lewe inbreuk maak. Solank hulle kinders nie by die huweliksproblematiek betrek word nie, word die kinders nie deur die proses beïnvloed nie. Probleme kan egter opduik wanneer 'n kind die rol van versorger van die siek ouer begin inneem (Singleton 1983: 85). Binne die konteks van 'n verhouding waar die manlike verhoudingsmaat gewelddadig teenoor die vroulike slagoffer optree, kom sodanige ooreen onderfunksionering waarskynlik ook voor. So byvoorbeeld vermeld Ferraro & Johnson (1983: 328) dat die vroulike slagoffer meesal die een is in die geweldgekenmerkte verhouding wat tydens konflik instem, saamstem, toegee, oortuig word of ingee aan die man se verwagtinge. Die man maak 'n aanspraak op die vrou om haar rol op 'n ander wyse te vervul, waarna hy geweld gebruik as 'n wyse waarop sy gedwing of oortuig word om aan die verwagting te voldoen (Ferraro & Johnson 1983: 328). In sodanige geval word die man waarskynlik die oorfunksioneerder, deurdat hy voorskryf hoedat die vrou moet optree, terwyl sy op 'n onderdanige wyse aan die voorskrifte uitvoering gee. Ook die manlike geweldenaar se strewe na mag en beheer en die afdwing van hierdie posisie van hom deur middel van gewelddadige gedrag teenoor die vroulike verhoudingsmaat (Moore 1992: 18-24; Babcock *et al* 1993: 40-1; Bennett 1995: 761) dien moontlik as 'n aanduiding daarvan dat die man meesal besluite in die verhouding neem en sodoende as die oorfunksioneerder beskou kan word, terwyl die vrou onderfunsioneer.

In tydperke van chroniese angs, sou die onderfunksionerende vroulike slagoffer van geweld simptome van 'n posttraumatische stres-versteuring (Dye & Roth 1990: 192), uitbranding (Hoff 1990: 22), die mishandeldevrou-sindroom (Theron du Toit 1993: 238; Wolhuter 1996: 152) en aangeleerde hulpeloosheid (Tedeschi & Nesler 1993: 32; Aguilar & Nightingale 1994: 36) kan toon. Eie kliniese ervaring is dat dié vrou dikwels simptome van depressie, insomnia, asma,

maagsere en dikdermprobleme rapporteer. Die ontwikkeling van 'n simptoom by een van die verhoudingsmaats is dus die resultaat van fusie en kan beskou word as 'n hanteringsmeganisme daarvoor.

In die praktyk word waargeneem dat die mishandelde vrou soms die oorfunksionerende eglid word, terwyl die manlike geweldenaar as onderfunsioneerder figureer. So byvoorbeeld sal die vrou verantwoordelikheid neem vir die gesinsbegroting, die betaling van rekeninge, instandhouding van die gesinsmotor en selfs namens die man sommige van sy werksverpligtinge nakom. Die man se onderfunsionering manifesteer in sulke gevalle in die vorm van hulpeloosheid, ooraafhanklikheid van sy vrou, alkoholmisbruik, onverantwoordelikheid, kinderagtigheid en selfs 'n bykans patetiese kinderlikheid.

2.3.3 Oordrag van die probleem na 'n kind

Die kerngesin se emosionele proses waarvolgens fusie deur die oordrag van 'n probleem na 'n kind hanteer word, oorvleuel met die gesinsprojeksieproses. Gevolglik word die emosionele proses as deel van die gesinsprojeksieproses as vierde konsep van Bowen se teorie bespreek.

2.4 Gesinsprojeksieproses

Wanneer ang en emosionele reaktiwiteit (fusie) in 'n egpaar se verhouding teenwoordig is, word 'n kind soms in die verhouding ingedriehoek. Angs in die primêre versorger (gewoonlik die moeder), word uitgedruk deur oormatige sensitiwiteit vir die kind. Hieroor skryf Singleton (1983: 86): "The child responds anxiously to the mother's anxiety, which the mother mistakes for a problem in the child and addresses it with increased attention and overprotection." Hierdie kind sou byvoorbeeld oorlaai kon word deur sy moeder se goedheid, of 'n probleem word in hom raakgesien waarop die moeder reageer. Alhoewel die ouer wil hê dat die kind outonoom moet wees, is sy bang om hom buite haar beheer te laat gaan, wat lei tot 'n simbiotiese verhouding tussen die primêre versorger en kind. Die kind begin optree asof hy nie kan funksioneer sonder die ouer se leiding nie. Die vader se reaksie is meesal dat hy die moeder ondersteun in haar pogings om die kind se simptome te hanteer. Sodoende word die driehoek voltooi deurdat die vader, moeder en 'n kind betrokke is by die hantering van die fusie wat oorspronklik in die vader-moeder-

Schoeman/Multigeneratiewe benadering tot geweld teenoor vroue

diaad teenwoordig was. 'n Kind wat by hierdie problematiek betrek word, het meesal 'n laer self-differensiasievlak as die ouers wat hom by hulle verhoudingsproblematiek ingedriehoek het (Singleton 1983: 86).

Tydens navorsing deur O'Keefe (1994: 403) is bevind dat kinders wat grootword in gesinne waar huwelikskonflik hanteer word deur geweld, 'n groter risiko loop om ontwikkelings-, gedrags- en emosionele probleme te ontwikkel. 'n Hoë voorkoms van eksternaliserende gedragsprobleme (byvoorbeeld aggressie, ongehoorsaamheid en misdadigheid) en internaliserende gedragsprobleme (byvoorbeeld onttrekking, angs en somatiese klagtes) word by sulke kinders aangetref, terwyl ook aangedui word dat "... on measures of social competence, children of battered women scored significantly below their peers" (O'Keefe 1994: 403). Nietemin vestig hy die aandag daarop dat nie alle kinders wat grootword in gesinne waar geweldpleging teenoor die moeder plaasvind gedragsprobleme openbaar nie en dat almal ook nie betrokke raak in geweldgekenmerkte verhoudings as volwasse nes nie.

Die gesinsprojeksieproses, sou moontlik as 'n verklaring hiervoor kan dien. Waarskynlik kom probleemgedrag hoofsaaklik voor by daardie kind wat in die emosionele prosesse tussen die vader en die moeder betrokke raak deur indriehoeking. Die gesinsprojeksieproses gee daartoe aanleiding dat hierdie kind 'n laer selfdifferensiasievlak het as die ouers, terwyl die kinders wat nie by die projeksie betrokke is nie, se selfdifferensiasievlakke in 'n mindere mate daardeur beïnvloed word. Probleemgedrag wat die kind openbaar, is dus 'n simptome van die hantering van die kerngesin se emosionele prosesse en is dus nie 'n patologie wat ontstaan vanweë die teenwoordigheid van 'n psigopatologie of persoonlikheidsgebrek by die kind nie.

2.5 Multigenerasie-oordrag

Die gesinsprojeksieproses gee daartoe aanleiding dat gesinne generasies het met mindere en meerdere selfdifferensiasie. As 'n persoon as 'n resultaat van die gesinsprojeksieproses 'n laer selfdifferensiasievlak het as sy ouers, trou hy met 'n persoon wat bykans dieselfde selfdifferensiasievlak het. Die volgende generasie op wie die gesinsprojeksieproses gemik is, het dan 'n nog laer selfdifferensiasievlak as die oorspronklike ouers. Kinders wat nie so aan die gesinsprojeksieproses

blootgestel is nie, ontwikkel meesal soortgelyke of effens hoër selfdifferensiasievlakke as hulle ouers. In enige familie, is daar derhalwe gesinne met hoër en laer differensiasievlakke, namate die tyd aanstap (Singleton 1983: 87).

Volgens Kerr en Bowen (1988: 228) is elke persoon se basiese selfdifferensiasievlak “an outcome of relationship processes that are anchored in the multigenerational emotional system.” In hulle bespreking oor die resultate (“outcomes”) van die multigenerasie-oordragproses, word verwys na skisofrenie as ’n simptoom van die laagste selfdifferensiasievlak wat die resultaat is van jarelange multigenerasie-oordragprosesse. Ander resultate van die proses is dat persone met die laagste selfdifferensiasievlakke fisiese, psigiese en maatskaplike probleme openbaar weens die hoë mate van fusie tussen emosionele en kognitiewe sisteme.

Die opmerkings van O’Keefe (1994: 403-15), Martin *et al* (1995: 399-411), Henning *et al* (1996: 35-51) en McInnis-Dittrich (1996: 419-22) dat gewelddadige gedrag teenoor vroue van die een gesinsgenerasie na die volgende oorgedra word, sou dus onder andere verklaar kan word aan die hand van die multigenerasie-oordragproses. Nie die gewelddadige gedrag *per se* nie, maar eerder die betrokkenes se selfdifferensiasievlakke wat deur gesinsprojeksieprosesse beïnvloed is, sou dus benut kon word om oordrag van geweld teenoor vroulike verhoudingsmaats te verduidelik. Hiervolgens is geweldpleging deur ’n man teenoor sy vroulike verhoudingsmaat ’n simptoom van die kerngesin se emosionele prosesse wat multigeneratief oorgedra is vanuit vorige gesinsgenerasies en wat die betrokke se selfdifferensiasievlak sodanig beïnvloed het dat fusie tussen kennis en emosie teenwoordig is. Die lae selfdifferensiasievlak (en die hoë fusie), gee dus aanleiding tot emosionele reaktiwiteit, onder andere in die vorm van geweldpleging teenoor die vroulike verhoudingsmaat.

2.6 Sibbeposisieprofiel

Die sibbeposisieprofiel wat in Bowen se teorie gebruik word, is aangepas uit die werk van Walter Toman (1961 en 1962) oor persoonlikheidsprofiel vir elke posisie van ’n kind in ’n gesin. Toman se veronderstelling is dat persoonlikheidseienskappe bepaal word deur die sibbeposisie van ’n persoon in sy gesin en deur die gesinsamestelling waarin grootgeword word (Jones 1980: 52; Kerr & Bowen 1988:

Schoeman/Multigeneratiewe benadering tot geweld teenoor vroue

314). Die mate waarin 'n persoonlikheidsprofiel ooreenstem met die normale sibbeposisieprofiel voorsien 'n meganisme op grond waarvan begrip vir die selfdifferensiasievlak en die rigting van gesinsprojeksieprosesse ontwikkel kan word (Jones 1980: 52).

Sibbeposisieprofiel voorspel volgens Kerr & Bowen (1988: 315) aspekte van die "personality fit of marriage partners." As 'n ouer broer wat grootgeword het met 'n jonger suster byvoorbeeld met 'n jonger suster uit 'n ander gesin sou trou wat op haar beurt grootgeword het met 'n ouer broer, sal daar ooreenstemmende aspekte van hulle persoonlikhede wees wat bydra tot die emosionele aanvulling in hulle verhouding. 'n Ander scenario is waar 'n jonger broer wat grootgeword het met 'n ouer broer, trou met 'n jonger suster wat grootgeword het met 'n ouer suster in haar gesin. In hierdie situasie is daar 'n mindere mate van wedersydse aanvulling teenwoordig, aangesien beide die jongste kinders in hulle gesinne-van-oorsprong is en dus nie daaraan gewoond is om met 'n sibbe van die teenoorgestelde geslag saam te leef nie (Kerr & Bowen 1988: 315).

In 'n poging om die funksionaliteit van sibbeposisieprofiel aan te dui, skryf Kerr & Bowen (1988: 315) soos volg:

The concept of functioning position in family systems theory predicts that every family emotional system generates certain functions. These functions are performed by specific individuals in the system. When one individual performs certain functions, other individuals will not perform them. An individual is born into a sibling position. By virtue of being born in a specific position, the individual takes on the functions associated with it.

'n Sibbeposisie bevat dus implisiet 'n aantal rolle, take en gedragswyses waaraan binne die gesin se emosionele sisteem uitvoering gegee moet word. Indien 'n persoon nie ooreenkomstig sodanige implisiete verwagtinge funksioneer nie, sou 'n ontleding van die gesinsprojeksieprosesse vanuit vorige generasies, 'n moontlike verklaring kan bied vir die betrokke se rolfunksionering.⁶

Ter samevatting word gestel dat 'n persoon se sibbeposisie 'n aanduiding gee van tipiese wyses waarop gefunksioneer sou kon word.

6 Vir 'n meer volledige beskrywing van die invloed van sibbeposisies op persone se funksionering word Hall (1981: 112), Kerr & Bowen (1988: 316-7) en Papero (1991: 59) aanbeveel.

Indien 'n persoon se funksionering nie ooreenstem met die tipiese sibbeposisieprofiel nie, sou 'n aanduiding verkry kon word van die betrokke se mate van selfdifferensiasie, maar ook van die gesinsprojeksieproses. Tydens maatskaplikewerkdienslewering aan 'n gesin waar geweldpleging teenoor die vroulike verhoudingsmaat voorkom, sou tydens die assesseringsfase van die hulpverleningsproses waarskynlik, onder andere, aandag geskenk moet word aan die sibbeposies van die betrokkes. Sodoende sal 'n aanduiding verkry kan word van sowel selfdifferensiasievlakke as van gesinsprojeksieprosesse. Op grond van sodanige assessering sou tentatiewe hipoteses die terapeut beter daartoe in staat stel om, sover moontlik, objektief-terapeutiese dienslewering te kan toepas.

2.7 Emosionele afsnyding

Emosionele afsnyding word beskryf as die proses waardeur 'n persoon sigself afsny van sy ouers, ten einde 'n lewe binne sy portuurgroep te begin. Anders gestel, verwys emosionele afsnyding na selfdifferensiasie vanuit die kind se oogpunt. Alle mense het 'n sekere mate van onopgeloste emosionele verbintenisse met hulle ouers en hoe laer hulle selfdifferensiasievlakke, hoe groter is die mate van onopgeloste emosionele verbintenisse. Die mate waartoe onopgeloste emosionele verbintenisse by 'n individu teenwoordig is, is derhalwe ekwivalent aan die mate van ongedifferensieerdheid waarmee 'n persoon in sy eie lewe te make gaan hê. Ten einde outonomie te verkry, skep die kind afstand teenoor die ouers. Hierdie afsnyding bestaan uit twee komponente, te wete ontkenning van die probleem en isolasie van sigself ten opsigte van die ouers. Isolاسie kan intrapsigies of werklik wees. Intrapsigiese afstand impliseer ongereelde kontak met ouers, byvoorbeeld deur isolasie, alhoewel binne 'n bereikbare afstand van die ouers gewoon word, terwyl werklike afstand verwys na 'n persoon wat fisies wegbeweeg van die ouers deur byvoorbeeld weg te trek na 'n ander dorp en kontak met die ouers sodoende te vermy. In laasgenoemde geval is die betrokkes geneig daartoe om die ouers te blameer en hul onvolwassenheid impulsief uit te leef in die huweliksverhouding (Smith 1981: 363).

Hoe meer intens die afsnyding is, hoe groter is die kans dat die betrokke 'n vergrote weergawe van sy gesinsprobleme in sy eie hu-

Schoeman/Multigeneratiewe benadering tot geweld teenoor vroue

welik sal oordra. Hierdie persoon se kinders sal waarskynlik 'n nog meer intense afsnyding bewerkstellig. Daarom word akkoord gegaan met die stelling van Singleton (1983: 86) dat "... the more a nuclear family maintains emotional contact with the previous generations, the calmer, more orderly and less problematic their lives will be." Wanneer die emosionele afsnyding meer intens is, is die moontlikheid groter dat die kerngesin as't ware 'n emosionele kookpot word, wat minder effektief is as 'n situasie waar emosionele kontak met die uitgebreide gesin gehandhaaf sou word (Singleton 1983: 86-7). Hieruit word afgelei dat kontak met die uitgebreide gesin noodsaaklik is vir probleemvrye funksionering. Alhoewel selfdifferensiasie ten opsigte van die gesin-van-oorsprong noodsaaklik is, is emosionele afsnyding derhalwe nie 'n effektiewe wyse van selfdifferensiasie nie.

In gesinne waar gewelddadige gedrag teenoor die vroulike verhoudingsmaat voorkom, word dikwels 'n rigiede grens ten opsigte van die suprasisteem aangetref (Flynn 1990: 196; Kilpatrick & Lockhart 1991: 611; Baumgartner 1993: 214; McInnis-Dittrich 1996: 419). So byvoorbeeld is die manlike geweldenaar daartoe geneig om homself ten opsigte van die suprasisteem te isoleer en dikwels verwag hy sodanige isolasie ook van sy vroulike verhoudingsmaat. Hierdie isolasie sou waarskynlik ook afsnyding van die betrokkenes se gesinne-van-oorsprong kon impliseer. Die teenwoordigheid van onopgeloste konflikte met die moeder word pertinent deur Davidovich (1990: 31) as een van die eienskappe van manlike geweldenaars vermeld. Hy gaan selfs verder in sy verduideliking deur te beweer dat die geweldenaar as volwassene die konflikte wat hy as kind met sy moeder gehad het in sy verhouding met sy vroulike verhoudingsmaat te herhaal.

Emosionele afsnyding ten opsigte van die betrokkenes se gesinne-van-oorsprong, is derhalwe teenwoordig by geweldgekenmerkte gesinne. Gewelddadige gedrag is dan 'n resultaat van die betrokkenes se lae selfdifferensiasievlakke, die hoë fusie in hulle verhoudings en die gepaardgaande emosionele reaktiwiteit.

2.8 Die emosionele prosesse in gemeenskappe

Hierdie laaste konsep van Bowen se teorie verwys daarna dat dieselfde emosionele prosesse in gesinne, ook in gemeenskappe gevind word, naamlik: triangulasie, gemeenskapsprojeksie, afsnyding en oor- en

onder-funksionerende groeperings in tydperke van hoë angs (Singleton 1983: 87-8; Papero 1991: 59-60). In die lig daarvan dat hier gefokus word op gesinsfunksionering, word hierdie konsep nie verder toegelig nie.⁷

3. Evaluering

Bowen se benadering tot die totstandkoming en instandhouding van simptoomgedrag, kan dus toegepas word op die gesin waar gewelddadige gedrag deur die man teenoor sy vroulike verhoudingsmaat voorkom. Die benadering slaag daarin om vanuit 'n sirkulêre benadering 'n omvattende raamwerk daar te stel vir 'n analise van die verskynsel deurdat

- die simptoomgedrag toegeskryf word aan die onvermoë van die emosionele sisteem om aan te pas by die suprasisteem;
- die konsep selfdifferensiasie 'n verduideliking gee vir fusie in die verhouding, vir emosionele reaktiwiteit ten opsigte van spanningsvolle situasies, vir die onverantwoordelikheid en onvolwassenheid in die verhouding en vir die benutting van verdedigingsmeganismes om gedrag te regverdig;
- die proses waartydens kinders, ander familieledede of selfs professionele persone by die emosionele sisteem betrek word, deur die konsep triangulasie verduidelik word;
- die kerngesin se emosionele prosesse 'n verklaring bied vir die strewe na 'n balans tussen emosionele nabyheid en afstand, deur die ontwikkeling van emosionele afstand en huwelikskonflik, op grond waarvan daar tydens 'n geweldsiklus tydperke van intense emosionele nabyheid en onttrekking gehandhaaf word en vir disfunksionering wat dikwels in een van die egliede manifesteer;
- die gesinsprojeksieproses benut word om te verklaar waarom slegs sommige kinders in geweldgekenmerkte gesinne oor laer selfdifferensiasie beskik as die ouers en sowel eksternaliserende as internaliserende gedragsprobleme openbaar;
- die gewelddadige gedrag verklaar word op grond van 'n multigenerasie-oordragproses waarin selfdifferensiasievlakke beïnvloed

⁷ 'n Volledige uiteensetting kan bestudeer word in Bowen (1977: 182-212).

Schoeman/Multigeneratiewe benadering tot geweld teenoor vroue

word deur vorige generasies se emosionele sisteme en gesinsprojeksieprosesse, met die resultaat dat gewelddadige gedrag teenoor die vroulike verhoudingsmaat multigeneratief oorgedra word en

- die emosionele afsnydingsproses ten opsigte van die verhoudingspaar se gesinne-van-oorsprong verklaar word op grond waarvan begrip gevorm kan word vir die teenwoordigheid van onopgeloste emosionele konflikte uit vorige gesinsgenerasies wat oorgedra word na die huidige verhouding.

Alhoewel interaksieprosesse met dienslewerende professies en instansies deur die konsep triangulasie beskryf word, word waarskynlik nie genoegsaam vanuit Bowen se teorie gefokus op sosiokulturele faktore ten opsigte van geweld, byvoorbeeld die algemene aanvaarding van geweld, seksisme en geslagsrolstereotipering, wat gesinsfunksionering beïnvloed nie. Voorts word die emosionele sisteem van die gesin as't ware geblameer vir die geweldpleging, wat daartoe aanleiding gee dat die betrokkenes se morele verantwoordelikheid vir die toestand vanuit hierdie benadering opgehef word.

4. Implikasies vir maatskaplike werk

Tydens maatskaplikewerkhulpverlening aan die gesin waar gewelddadige gedrag teenoor die vrou plaasvind, sal gestreef moet word na die verhoging van die betrokkenes se funksionele selfdifferensiasievlakke, die vermindering van fusie in die verhouding, die vervanging van emosionele reaktiwiteit met kognitiewe reaktiwiteit en ontdriehoeking.⁸ Sodoende kan rasionaliserings gestaak word, kan die betrokkenes begelei word om die feite van hulle situasie kognitief te beredeneer en om rasoniese besluite ten opsigte van eie en mekaar se gedrag te neem. Deur ontdriehoeking kan sowel die gesinsprojeksias as die multigeneratiewe oordragingsproses gestuit word en sou oordraging van geweld gestaak kon word. Uiteraard kan hierdie begeleiding slegs effektief wees as die terapeut self oor hoë selfdifferensiasie beskik, aangesien 'n laag-gedifferensieerde terapeut moontlik by die geweldgekenmerkte gesinsisteem se emosionele sisteem ingedrie-

8 Vgl Bowen 1978 en Kerr & Bowen 1988 vir praktiese riglyne ten opsigte van die verhoging van funksionele vlakke van selfdifferensiasie en ontdriehoeking.

Acta Academica Supplementum 2004(1)

hoek kan word wat sou kon bydra tot die instandhouding van die simptomegedrag.

Maatskaplikewerksupervisors moet derhalwe sensitief wees vir sodanige indrieoeking. Identifikasie daarvan behoort opgevolg te word deur doelbewuste pogings tot ontdrieoeking, terwyl terselfdertyd deur middel van die ontwikkelingsfunksie van supervisie aandag geskenk behoort te word aan die verhoging van die terapeut se selfdifferensiasievlak. Groepsupervisie waartydens gesin-van-oorsprongwerk met hierdie doel voor oë gedoen word, word aanbeveel in welsynsinstanties met 'n groot personeelkorps.

Die benadering bied derhalwe nie slegs 'n raamwerk vir die terapeutiese hantering en begrip van geweld teenoor vroue in saamwoon- en huweliksverhoudings nie. Naas 'n teoretiese raamwerk vir rehabilitasie, word ook riglyne vir voorkoming en vroeë intervensie daargestel, wat tipies is van die kontemporêre bemagtigingsbenadering in maatskaplikewerkdienlewering.

Bibliografie

- AGUILAR R J & N N NIGHTINGALE
1994. The impact of specific battering experiences on the self-esteem of abused women. *Journal of family violence* 9(1): 35-45.
- AMMERMAN R T & M HERSEN
1990. Issues in the assessment and treatment of family violence. Ammerman & Hersen (eds) 1990: 1-14.
- AMMERMAN R T & M HERSEN (eds)
1990. *Treatment of family violence: a sourcebook*. New York: Wiley.
- ANDREWS B & C R BREWIN
1990. Attributions of blame for marital violence: a study of antecedents and consequences. *Journal of marriage and the family* 52(3): 757-67.
- ANGLESS T
1992. Violence in the family: issues in the counselling of battered women. *Critical Health* 41: 52-5.
- ANGLESS T & T SHEFER
1995. Survivors of woman abuse: a support group experience. *Social Work / Maatskaplike Werk* 31(4): 305-10.
- ARIETI S (ed)
1975. *American handbook of psychiatry*. New York: Basic Books.
- BABCOCK J C, J WALTZ,
N S JACOBSON & J M GOTTMAN
1993. Power and violence: the relation between communication patterns, power discrepancies, and domestic violence. *Journal of consulting and clinical psychology* 61(1): 40-50.
- BAUMGARTNER M P
1993. Violent networks: the origins and management of domestic conflict. Felson & Tedeschi (eds) 1993: 209-32.
- BEIJING CONFERENCE REPORT
1994. *Country report on the status of South African women*. Pretoria: Government Printer.
- BENNETT L W
1995. Substance abuse and the domestic assault of women. *Social Work* 40(6): 760-71.
- BOULETTE T R & S M ANDERSEN
1985. "Mind control" and the battering of women. *Community Health Journal* 21(2): 109-18.
- BOWEN M
1971. Family therapy and family group therapy. Kaplan & Saddock (eds) 1971: 167-89.
1975. Family therapy after twenty years. Arieti (ed) 1975: 363-88.
1977. Family systems theory and society. Lorio & McClenathan (eds) 1977: 182-212.

Acta Academica Supplementum 2004(1)

1978. *Family therapy in clinical practice*. New York: Jason Aronson.
- CANTOS A L, P H NEIDIG & K D O'LEARY
1994. Injuries of women and men in a treatment program for domestic violence. *Journal of Family Violence* 9(2): 113-24.
- CARLSON B E
1984. Causes and maintenance of domestic violence: an ecological analysis. *Social Services Review* 58(4): 569-87.
1997. Mental retardation and domestic violence: an ecological approach to intervention. *Social Work* 42(1): 79-89.
- COSTANTINO C
1981. Intervention with battered women: the lawyer-social worker team. *Social Work* 26(6): 456-60.
- DAVIDOVICH J R
1990. Men who abuse their spouses: social psychological supports. *Journal of Offender Counselling Services and Rehabilitation* 15(1): 27-64.
- DEPARTEMENT WELSYN, RSA
1997. *Witskrif vir Maatskaplike Welsyn*. Pretoria: Staatsdrukker.
- DESCHNER J P
1984. *The hitting habit: anger control for battering couples*. New York: The Free Press.
- DYE E & S ROTH
1990. Psychotherapists' knowledge about and attitudes toward sexual assault victim clients. *Psychology of Women Quarterly* 14(2): 191-212.
- EDLESON J L & R M TOLMAN
1992. *Intervention for men who batter: an ecological approach*. London: Sage.
- FEDLER J
1995. Lawyering domestic violence through the Prevention of Family Violence Act 1993: an evaluation after a year in operation. *The South African Law Journal* 112(2): 231-51.
- FELSON R B & J T TEDESCHI (eds)
1993. *Aggression and violence: social interactionist perspectives*. Washington, DC: American Psychological Association.
- FERRARO K J & J M JOHNSON
1983. How women experience battering: the process of victimization. *Social Problems* 30(3): 325-39.
- FLYNN C P
1990. Relationship violence by women: issues and implications. *Family Relations* 39(2): 194-8.
- GURMAN A S (ed)
1981. *Questions and answers in the practice of family therapy*. New York: Brunner/Mazel.
- HALL C M
1981. *The Bowen family theory and its uses*. New York: Jason Aronson.

Schoeman/Multigeneratiewe benadering tot geweld teenoor vroue

- HENNING K, H LEITENBERG,
P COFFEY, T TURNER T &
R T BENNETT
1996. Long-term psychological
and social impact of witnessing
physical conflict between parents.
Journal of Interpersonal Violence
11(1): 35-51.
- HOFF L A
1990. *Battered women as survivors*.
London: Routledge.
- HORNE A M & J L PASSMORE (eds)
1991. *Family counselling and therapy*.
Itasca, Ill: Peacock.
- HORNE A M & M M OHLSEN (eds)
1983. *Family counselling and therapy*.
Itasca, Ill: Peacock.
- JANSEN M
1993. Enkele regsprobleme rond-
om gesinsgeweld. *Social Work*
29(3): 201-12.
- JOHNSON M P
1995. Patriarchal terrorism and
common couple violence: two
forms of violence against women.
Journal of Marriage and the Family
57(2): 283-94.
- JONES S
1980. *Family therapy: a comparison
of approaches*. Itasca, Ill: Peacock.
- JOURILES E N & W D NORWOOD
1995. Physical aggression toward
boys and girls in families characte-
rized by the battering of women.
Journal of Family Psychology 9(1):
69-78.
- KALMUSS D
1984. The intergenerational trans-
mission of marital aggression.
Journal of Marriage and the Family
46(1): 11-9.
- KAPLAN H & B SADDOCK (eds)
1971. *Comprehensive group psychothe-
rapy*. Baltimore: Williams &
Wilkins.
- KERR M E & M BOWEN
1988. *Family evaluation: the role of
the family as an emotional unit that
governs individual behavior and
development*. New York: Norton.
- KILPATRICK A C & L L LOCKHART
1991. Studying sensitive family
issues: problems and possibilities
for practitioners. *Families in Society:
the journal of contemporary human
services* 72(10): 610-17.
- LORIO J P & L MCCLENATHAN (eds)
1974. *Georgetown family symposia
(1973-1974): a collection of selected
papers*. Washington, DC: George-
town University Family Centre.
- MAIURO R D, T S CAHN,
P P VITALIANO, B C WAGNER &
J B ZEGREE
1988. Anger, hostility, and depres-
sion in domestically violent versus
generally assaultive men and non-
violent control subjects. *Journal of
Consulting and Clinical Psychology*
56(1): 17-23.
- MARGOLIN G, L G SIBNER &
L GLEBERMAN
1988. Wife battering. Van Hasselt
et al (eds) 1988: 89-105.

Acta Academica Supplementum 2004(1)

- MARTIN S L, N U COTTEN,
B K BROWNE, B KURTZ &
E ROBERTSON
1995. Family violence and depressive symptomatology among incarcerated women. *Journal of Family Violence* 10(4): 399-411.
- MCINNIS-DITTRICH K
1996. Violence prevention: an ecological adaptation of systematic training for effective parenting. *Families in Society: the journal of contemporary human services* 77(7): 414-22.
- MOORE H
1992. Sexuality and violence. Unpubl seminar paper presented at the Gender Forum, University of the Witwatersrand, Johannesburg, August 1992.
- MYERS D L
1995. Eliminating the battering of women by men: some considerations for behavior analysis. *Journal of Applied Behavior Analysis* 28(4): 493-507.
- O'KEEFE M
1994. Adjustment of children from maritally violent homes. *Families in Society: the journal of contemporary human services* 75(7): 403-15.
- PAPERO D V
1991. The Bowen theory. Horne & Passmore (eds) 1991: 49-63.
- SHAIK F & Y J PARK
1997. The fight against violence against women in South Africa. *Lola Press: international feminist magazine* 8 (November 1997 - April 1998): 6.
- SINGLETON G
1983. Bowen family systems theory. Horne & Ohlsen (eds) 1983: 80-102.
- SMITH V G
1981. Helping couples to differentiate from their families of origin. Gurman (ed) 1981: 359-64.
- SOMMERS I & D R BASKIN
1993. The situational context of violent female offending. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 30(2): 136-62.
- STRAUS M A
1991. Discipline and deviance: physical punishment of children and violence and other crime in adulthood. *Social Problems* 38(2): 133-54.
- STRAUS M A, R J GELLES &
S K STEINMETZ
1981. *Behind closed doors: violence in the American family*. New York: Doubleday.
- TEDESCHI J T & M S NESLER
1993. Social interactionist perspectives on aggression and violence: an introduction. Felson & Tedeschi (eds) 1993: 13-46.

Schoeman/Multigeneratiewe benadering tot geweld teenoor vroue

- Theron du Toit R
1993. Provocation to killing in domestic relationships. *Responsa Meridiana* 6(3): 230-52.
- Toch H H
1969. *Violent men: an inquiry into the psychology of violence*. Chicago: Aldine.
- Toman W
1961. *Family constellation*. New York: Springer.
1962. Family constellation of divorced and married couples. *Journal of Individual Psychology* 18(1): 48-51.
- Van der Hoven A E
1989. The community's attitude towards wife battering. *Acta Criminologica* 2(2): 54-9.
1992. Vrouemishandeling: enkele gesigspunte oor die verklaring daarvan. *Acta Criminologica* 5(2): 77-83.
- Van Hasselt V B, R L Morrison, A S Bellack & M Hersen (eds)
1988. *Handbook of family violence*. New York: Plenum.
- Viano E C
1992. Violence among intimates: major issues and approaches. Viano (ed) 1992: 1-42.
- Viano E C (ed)
1992. *Intimate violence: interdisciplinary perspectives*. Washington, DC: Hemisphere.
- Wet op Gesinsgeweld (Wet 116 van 1998)
1998. *Staatskoerant* nr 20778. Pretoria: Staatsdrukker.
- Wolhuter L
1996. Excuse them though they do know what they do — the distinction between justification and excuse in the context of battered women who kill. *South African Journal of Criminal Justice/Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Strafrepleging* 9(2): 151-66.
- Wood K, F Maforah & R Jewkes
1996. *Sex violence and constructions of love among Xhosa adolescents: putting violence on the sexuality education agenda*. Pretoria: Medical Research Council.